

NVE

Stavanger, 21.11.2025

Dette brevet sendes på vegne av NJFF Rogaland, Rogaland KFUK-KFUM speidere, Norges Speiderforbund Vesterlen Krets, Naturvernforbundet i Rogaland, Stavanger turistforening og Birdlife Rogaland

Anmodning om revisjon av konsesjonsvilkårene for Hellelandsvassdraget - Norges største urealiserte prosjekt for laks og sjørøret

Eigersund kommune, Rogaland

Forum for natur og friluftsliv i Rogaland (FNF, 998 129 028) viser til gjeldende konsesjonsvilkår for kraftutbyggingene i Hellelandsvassdraget, og ber med dette om at NVE innkaller til revisjon.

Natur- og friluftslivsorganisasjonene har identifisert Hellelandsvassdraget som Norges største urealiserte prosjekt for laks og sjørøret. Vassdraget har potensiale for 26 km økt anadrom strekning og vi ser et stort potensial for økt miljøgevinst. Særlig for artene laks, sjørøret, havnøye og ål. Vi anser derfor at en revisjon av Hellelandsvassdraget har nasjonal betydning.

Saken har allerede fått [stor oppmerksomhet i NRK](#).

Beregninger fra NORCE LFI viser at:

- Hellelandsvassdraget har 30 ganger mer potensielle gyteområder oppstrøms dagens vandringshinder enn i den nåværende anadrome delen
- En gjenåpning av Litlåna kan øke anadrom lengde og areal med ca. 400 %, og dermed vesentlig styrke bestandene av laks og sjørøret
- Litlåna er et kostnadseffektivt og gjennomførbart alternativ til å etablere forbindelse mellom dagens anadrome arealer og de historiske oppvekst- og gyteområdene.

Anmodning

FNF Rogaland ber NVE om å:

- Pålegge etablering av en varig oppvandringsløsning gjennom Litlåna,
- Sikre tiltak for trygg nedvandring av smolt og utgytt fisk
- Fastsette et vannføringsregime som ivaretar fiskens livssyklus og habitatkvalitet

Natur og friluftslivsorganisasjonene anser revisjon av Hellelandsvassdraget for å være en unik mulighet av stor nasjonal betydning nå i siste halvdel av FN's tiår for naturrestaurering.

Rettslig grunnlag for revisjon

Adgangen til å anmode NVE om revisjon av vassdrag følger av vassdragsreguleringsloven §8 og vannressursloven §66. Den gir frivillige natur- og friluftslivsorganisasjoner rett til å anmode NVE om revisjon av vassdrag. FNF er et samarbeidsnettverk bestående av natur- og friluftslivsorganisasjoner i Rogaland med ca. 60 000 medlemskap. Til sammen representerer vi betydelige allmenne interesser innen naturvern, landskap og friluftsliv.

Revisjonshjemmelen følger av vannressursloven § 28 og vannfallsrettighetsloven § 10, som åpner for å endre og supplere eldre vilkår, blant annet for å ivareta miljømessige hensyn. Formålet er å sikre en balansert ressursforvaltning i tråd med dagens kunnskap og samfunnsmessige målsettinger.

Det framgår av NVEs egne retningslinjer at revisjon særlig skal benyttes for å bedre miljøforholdene i regulerte vassdrag, herunder forhold knyttet til fisk og biologisk mangfold. Hellelandsvassdraget oppfyller disse kriteriene fullt ut.

Om adgangen til å be om revisjon av hele vassdraget

I [NVE-rapport 49/2013](#) er Øgreyfoss kraftverk i Hellelandsvassdraget nevnt som en av de prioriterte av 430 kraftkonsesjoner som kan revideres de kommende årene. For å sikre de vilkårene som kreves for en slik økning mener vi at en revisjon Hellelandsvassdraget bør skje som helhet. Dette er også i tråd med utredningen som NVE gjorde i 2013.

Svanedal kraftverk i sentrum av Egersund er ikke underlagt konsesjon, men er sentral del av problemstillingen knyttet til vandring av fisk som passerer kraftverket og dermed resten av Hellelandsvassdraget. Dette ble allerede identifisert i 2007 og Statsforvalteren i Rogaland anmodet NVE om at kraftverket skulle tas opp til konsesjonsbehandling i 2021 etter vannressursloven §66.

Vår anmodning er derfor tredelt:

1. At Øgreyfoss kraftverk tas opp til revisjon.
2. At Svanedal kraftverk blir underlagt konsesjon.
3. **At hele Hellelandsvassdraget sees under ett for å sikre best mulig miljøtilstand.**

Om konsesjonærene

Dalane kraft AS

Dalane kraft driver Øgreyfoss kraftverk (nr 510) ved Slettebø utenfor Egersund. Kraftverket utnytter fallet i Hellelandsåna mellom Øgreidvatnet og Slettebøvatnet og har en installert effekt på 15,5 MW og årsproduksjon på 65 GWh. Kraftverket ble første gang satt i drift i 1905. Dalane kraft har også flere damanlegg i vassdraget. Blant annet i Gyavatnet og Teksevatnet.

Desconda AS

Desconda AS driver Svanedal kraftverk (nr 996). Det er et minikraftverk i Egersund sentrum satt i drift i 2003. Det har en installert effekt på 0,4 MW og en årsproduksjon på 3 GWh.

Oversikt over utredninger

I 2007 ble Svanedal kraftverk undersøkt for smoltoverlevelse (Elnan, S.D. & Lura, H. 2007. Smoltoverlevelse i Svanedal kraftverk, Hellelandsvassdraget. Ambio Miljørådgivning, Notat oktober 2007). Undersøkelsen avdekket en dødelighet på mellom 50% til 80% for laksefisk som passerte kraftverket.

[I 2019 ble det laget en rapport på vandringsløsning gjennom Øgreyfossen](#), og i 2020 ble hele Hellelandsvassdraget kartlagt i regi av elveeierlaget (Postler & Espedal, 2020). I sistnevnte rapport ble vassdragets potensiale med 12 km elvestrekning og et areal på 420 000 m², hvorav 60 000 m² er mulig gyteområde, fremhevet.

[I 2022 ble det laget en tiltaksplan for Litlåna i Hellelandsvassdraget](#) som skisserte mulighetene og problemstillingene knyttet til både oppvandring og utvandring (Espedal, Postler, Hauer, Flödl, Strandzl & Pulg, 2022). En av hovedkonklusjonene var at habitattiltak bør avventes *med frem til man har landet på en løsning for å gjøre hele vassdraget anadromt*.

[I 2024 kom NJFF med en rapport med resultater fra elfiske i sidebekkene til Bjerkreimsvassdraget og Hellelandsvassdraget](#) (Austrheim, T., 2024). Rapporten konkluderte med at laksen søker opp og utnytter Slevelandsåna (Litlåna), men at det er lite vann og vanskelige vandringsforhold ved normal vannføring.

I 2024 startet Norconsult og NORCE arbeidet med en miljødesignplan for Hellelandsvassdraget i regi av Dalane Kraft. Norconsult har hovedansvar for tekniske løsninger for fiskevandring, mens NORCE har hovedansvar for miljødesigndelen. Planen skal være klar innen første halvdel av 2026.

Status i forhold til vannforskriften

Vassdragsreguleringen til Øgreyfoss kraftverk påvirker de fysiske forholdene i Hellelandsvassdraget, og har medført endringer i vannføring og vannkvalitet. Det har hatt en negativ effekt på fisk og andre ferskvannsrelaterte arter. Reguleringen har blant annet ført til at anadrom fisk, som tidligere kunne gå helt opp til Gyavatn, ikke lenger har opp- og nedvandringsforhold i vassdraget. Elvemusling, ål og havniøye er eksempler på truede arter på norsk rødliste som eksisterer i vassdraget, hvor Øgreyfoss kraftverk i betydelig grad medvirker til disse artenes tilbakegang. Vassdraget har spesielt stor verdi for ål, som er registrert helt opp til Teksevatn og Bilstadvatn, og på grunn av vassdragsreguleringen kan nedvandrende blankål bli skadet eller drept ved passering av kraftverket. Strekningen Krossmoen-Helleland og Slettebøvatnet er også viktige våtmarksområder for en rekke fuglearter.

Skader og ulemper som følge av reguleringen

Frem til midten av 1800-tallet var Helleandsvassdraget lakseførende helt opp til Gyavatnet (Simonnæs, 1890). Etter en lengre periode med forsuring som nærmest utryddet laksen i vassdraget, har den nå bygd seg opp. Slettebøvatnet og Hornesvatnet regnes som anadrom del av vassdraget, men Øgreifossen er ikke mulig å passere for anadrom fisk.

Demning i utløpet av Gyavatnet er endelig vandringshinder for fisk som passerer lengre nede i vassdraget

Demning i utløpet av Øygreisvatnet og en demning i elva før Hornesvatnet. Strykene ned Øgreifossen blir tørrlagt i perioder.

I Lundeåna mellom Slettebøvatnet og sjøen er deler av elva kanalisert. Kanalen fører vann inn i Svanedal kraftverk.

Litleåna; et sideløp til Helleandsvassdraget har et inntak som i dag begrenser vannføringen betraktelig. Det er kun ved høy vannføring eller flom at det går vann inn her.

Revisjon

De siste 100 årene har frivillige arbeidet for å få tilbake laksen i øvre deler av Helleandsvassdraget. Natur- og friluftslivsorganisasjonene er overbevist om at det er mulig. Flere utredninger har pekt på problemene som de to kraftverkene fører med seg. Det er også skissert flere løsninger som kan bedre forholdene for laks, sjørørret, ål og havniøye. Da Statsforvalteren i Rogaland sendte sin anmodning om innkalling til konsesjonsbehandling for Svanedal kraftverk i 2021 konkluderte de med at:

... mener vi at det er hensiktsmessig og nødvendig at NVE som sektormyndighet bruker sine juridiske virkemidler til å sikre forsvarlige løsninger for allmenne interesser i vassdraget. Tiden er ute for frivillige løsninger uten faglig kvalitetssikring.

FNF er enig, men vi ber om at NVE ser hele vassdraget under ett.

Vennlig hilsen

Forum for natur og friluftsliv Rogaland

Endre Hovland
Koordinator
FNF Rogaland

Kopi:

Statsforvalteren i Rogaland
Rogaland fylkeskommune
Dalane Vannområde v/Trine Salvesen Røyneberg
Eigersund kommune
Lund kommune

Kilder:

Austrheim, T. (2024) Elfiske -sidebekker, Bjerkreimsvassdraget & Hellelandsvassdraget. Sjøørretprosjektet i Rogaland

Elnan, S.D. & Lura, H. (2007) Smoltoverlevelse i Svanedal kraftverk, Hellelandsvassdraget. Ambio Miljørådgivning, Notat oktober 2007

Espedal, E. O., Postler, C., Hauer C., Flödl P., Strandzl S. & Pulg U. (2022) Tiltaksplan for Litlåna i Hellelandsvassdraget. NORCE, Rapport 442

Postler, C. & Espedal, E. O. (2020) Kartlegging av habitatforhold og tiltaksanalyse for Hellelandsvassdraget. NORCE, Rapport nr. 393

